

Beszélgetések a gyerekekről I.

Gyerekek joga, felnőttek kötelessége

„A jogok minden gyereket megilletnek fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy más véleményre, nemzeti vagy társadalmi származásra, vagyoni, születésre, egyéb helyzetre tekintet nélkül, legyen akár a gyermeké vagy a családjaé.” (ENSZ-nyilatkozat, 1959.)

Húsz esztendeje, 1959-ben fogalmazták meg az ENSZ gyerekek jogairól szóló deklarációját. Ez lényegében az ENSZ-alapokmányban foglalt alapvető emberi jogokat sorakoztatja fel az emberi személyiség fejlesztésének és védelmének, az emberi méltóság érvényesülésének határozott és félreérthetetlen kiterjesztését jelenti a gyermekkorban levő állampolgároknak. Ennek a nyilatkozatnak 20. évfordulója alkalmából hirdették meg az idén a nemzetközi gyermekévet. Beszélgetéseink során éppen a gyerekek jogairól szóló kérdésekkel kezdjük dr. Tóthné dr. Fábán Eszterrel, a JATE jogtudományi kara adjunktusával.

— Volt-e valamilyen előzménye a két évtizeddel ezelőtti ENSZ-nyilatkozatnak?

— Az emberiség lelkiismerete már régebben is fölébredt a kapitalizmus dickensi embersorokat bőven termő idejében. Az egykori lencsázak, a társadalom periferiáján élő, embertelen körülmények között tengődő, éhhaláltól fenyegetett gyerekek sorsa, az ingyenmunkára kiadott apróságok hányattatása sokakban fölébresztette a felelősségérzetet és segítőkészséget. Ezek a nyilatkozatok, fellobbanó akciók azonban egy-egy rövid időre korlátozódtak, nem voltak szervezettek, s nem egy általános érvényű gyermekvédelem részeként funkcionáltak. 1924-ben jelent meg a Gyermekek Jogaira Vonatkozó Genfi Nyilatkozat, mely lényegében felismerte és elismerte, hogy a gyermek, mint fizikailag és szellemileg fejlődésben levő személy, különös gondoskodást igényel a társadalom részéről. Ez csak úgy lehetséges, ha az országok megteremtik ennek jogi vonatkozásait. A szocialista társadalmak sajátja a szervezett, általános és minden gyermekre kiterjedő gyermekvédelem.

— A jog mikortól tekint társadalmi lénynek a gyereket?

— Tulajdonképpen már méhmagzat korától — szűkebb értelemben — 14 éves koráig tekintjük jogi értelemben gyermeknek a társadalmi lényt. Ennek első sorban öröklési jogi kérdésekben van fontos szerepe, hiszen a méhmagzat is öröklési képességekkel rendelkezik, és ha majd élve születik, valóban öröklő azt a hagyatékot, ami már méhmagzat korában számára megnyílt.

— A húsz évvel ezelőtti ENSZ-nyilatkozat egyik mondata így szól: „A közgyűlés kinyilvánítja a gyerekek jogaira vonatkozó jelen nyilatkozatot abból a célból, hogy a gyermek gyermekkorában boldog legyen, és hogy a saját, valamint a társadalom javára élvezze az abban meghatározott jogokat és szabadságjogokat, felhívja a szülőket, férfiakat és nőket, mint egyéneket, önkéntes szerveket, helyi hatóságokat és kormányokat, hogy ismerjék el a jogokat és törekedjenek azok megtartására, fokozatosan bevezetett törvényhozási és egyéb intézkedésekkel.”

— A különböző társadalmi berendezkedésű országok különbözően reagálnak az említett nyilatkozatra. A szocialista társadalom lényegéből fakadóan eleve elismeri a gyereket önálló társadalmi lényként, és a jövő zálogának tartja. A jog mint társa-

maguk nem is érvényesíthetik azt. Eppen ezért a gyerekek jogainak érvényre juttatásában fokozottabb a felnőttek felelőssége, következetessége.

— Valóban így van, a szülők, a társadalom felelőssége óriási. A gyerek helyett minden ügyében a szülő vagy törvényes képviselő jár el, jogaik érvényesítéséért. A gyámhatóságoknak hivatalból kötelességük figyelemmel kísérni a jogok érvényesítését, és adott esetben a szükséges intézkedést megtenni. A tanácsok mellett működő ifjúságvédelmi állandó bizottságok a veszélyeztetett gyerekek felkutatásában, a problémák megoldásában vállalnak úttörő szerepet, de minden szervnek és minden felelősséggel gondolkodó felnőttnek kötelessége a jövő nemzedékével foglalkozni. A gyermekvédelem céljaira fordított állami segítség tiszteletet parancsoló hosszú listát tesz ki, néha úgy tűnik, az állam többet is vállal a célért, mint amit anyagi ereje elbírt. Ezért hazánk európai összehasonlításban is kiállja a próbát. Ezek mögött természetesen nem valami általános jótékonyossági gondolat húzódik meg, hanem a szocialista társadalmi és gazdasági rend funkciójának minél megfelelőbb ellátása és az új szocialista embertípus kialakítására irányuló törekvés. Ehhez a munkához teszi hozzá a jogtudomány a maga sajátos tégla-

— Hogyan fordítható le a köznap gondolkodásra a következő elv: a gyermek születésétől kezdve jogosult a névre és állampolgárságra.

— A gyereket születésekor anyakönyvezni kell, ez formai kifejeződése annak, hogy a társadalom tagjai, szűkebben általában azon ország társadalmának, amelyben született. Az anyakönyvezés módjában vannak különleges jogok. Nem szabad ki-tiltnie, hogy a gyerek házasságban vagy azon kívül született. Úgy kell bejegyezni minden gyereket, mintha házasságban született volna. A házasságon kívül született gyermeknek hároméves koráig rendezni kell anyakönyvi állapotát. Amennyiben nem állapítható meg az apaság, képzelt személyt kell bejegyezni apaként, akinek nevét úgy kell megállapítani, hogy ne legyen azonos az anyja nevével, de ne sértse mások érdekeit sem. Nem szabad olyan nevet adni, amely utal a házasságon kívüli születésre, az árvaságra, vagy sérti az emberi méltóságot. Az állampolgárság külön kifejeződése annak, hogy a gyermek egy társadalmi közösség tagja lett, ennek a közösségnek törvényei vonatkoznak rá, akár védelme szempontjából, akár olyan szempontból, hogy ő sem helyezkedhet szembe ezekkel a társadalmi és jogi normákkal. A név és állampolgárság kifejeződése annak, hogy az újszülött megőrizheti és kibontakoztathatja személyiségét, mint egy társadalmi közösség tagja.

TANDI LAJOS

dalmi lényt védi, részint társadalmi szociális juttatásokkal stb., részint védi helyét és helyzetét a családon belül is (családjog). A két terület listája hosszú, szinte fel sem sorolható. A szociális és erkölcsi juttatások közül csak néhány példát: a családi pótlék, az árvajáradék, szociális kedvezmény lakásépítéshez, vásárláshoz, ingyenes gyógykezelés, gyámhatósági ellenőrzés, kedvezmények gyermekintézményekben, bölcsődei, óvodai, napközi otthoni, diákotthoni, kollégiumi ellátás, ingyenes iskolai oktatás, ösztöndíjrendszer, az anya- és gyermekvédelem, a szülői felügyelet stb. Igen jelentős a gyermektar-tási díj állam által történő megelőlegezése bizonyos esetekben. Hasonlóan fontos az 1974. évi családjogi törvénymódosításokkal együtt jelentkező rendszeres nevelési segély bevezetése, mellyel olyan gyermekek nevelését kívánja az állam segíteni, akiknél a szülők alkalmassak ugyan gyerekek nevelésére, de súlyos anyagi gondokkal küzdenek. Meg kell említenünk, hogy az állami gondozásba vett gyerekek korszerű nevelőotthonokban készülhetnek az életre.

— A gyerekek természetesen nem foghatják fel jogaikat, s ön-

Oláh János

A kertben

a meggyfa és cseresznye lombok mögött a fal az egész kert a forró morgó nyári város hasában lélegzetünknek épp elég [sziget kútból fölremlő álmok ahonnan semmi fény nem jó elő semmi hang neve

folyosó kongatásban nemismert hangfutás hullámútoin főnnakadva táncoló zavart jelek sok száz találkozásunk összerezimlik ez vagyunk az elcsuklás idilli krétarája a jóidő roncsolt kényére hagyva.

Verbőczy Antal

Eső-virág egy albérletre

nézem hogy alszol este van bogár kering majd lezuhan remeg az ég gyenge fénye elfáradt míg a falat elérte

háromszor négy az otthonunk párnán a csuklód kék-eres

mindketten tudjuk meghalunk de ez a kevésbé lényeges

eső-virág az ablakon csokorba kötni nem tudom mint aki üvölt hangtalan nézem hogy alszol este van.

A „47-es” lélektana

avagy ami a térképről nem olvasható le

„Akár a várostérképet nézed, akár Csongrád megye úthálózatát, szinte teljes biztonsággal állítod, hogy az E5-ös út és annak a városba vezető szakasza, vagyis a Kossuth Lajos sugárút a legforgalmasabb. Aztán gyakorlati próbát teszel, vagy megnézed a forgalomszámálási adatokat, s nem a földrajzi, hanem a baleseti térképekkel megegyező megállapításra jutsz: a 47-es úton, s a József Attila sugárúton a legnagyobb a forgalom. Állj meg egy negyedórára a nagykörúti kereszteződésnél, vagy a Retek utcánál, kövess kilométereken át, esetleg egészen az algyői hídig egy pótkocsis járművekből álló konvojt, majd nem hiszed többé, hogy az E5-ös a „listavezető” szerep! Ha Váshelyre megyek, s nem adott időre, akkor inkább utazom déltájt vagy vacsora után, nem teszem ki magam a 47-es út csúcsforgalmi lélektani hatásának. Mert birkatürelmem ide vagy oda, agresszív előzésre is hajlamosabb leszek az ember, ha a kuplung—fék—kis gáz—újra fék—visszakapcsolás műveletsora a természet örök körforgásának ritmusát idézi egy-egy negyedórányi időre. Hát materialista legyen a javából, aki ilyenkor nem kezd fohászkodni a nem létező hatalmakhoz, hogy vigyék már el előle más tájékrá ezt a cammogó tolólapos földmunkagépet... (Egy Szegedről Váshelyre gyarkorta „kijáró” véleménye.)”

— Gyakran megkérdezik, miért volt olyan sürgős a röviden csak Radnóti-csomópontnak emlegetett kereszteződés átépítése, a lámparendszer felszerelése, mikor például a Tisza-part felől alig jön néhány jármű, a lámpa többnyire sárgán villog. Szóvá teszik, miért nem szélesítettük ki jobban a József Attila sugárút belső szakaszát, hogy a kétszer kétsávos Lenin körútról érkező járműveknek ne kelljen rögtön a kereszteződés után sávot változtatniuk? Nem a mundér becsületének védelme mondatja azt velem, hogy tényleg az előrelátás tette ilyenre a kereszteződést. Az új híd elkészültével jelentősen megnő a Felső Tisza part forgalma, a felsővárosiak egy része is arrafelé jön majd a Belvárosba, s ezek együtt a jelenleginél jóval inkább terhelik majd a kereszteződést. Akkor lesz hát igazán szükség a lámpára, de célszerű volt az útépítéssel együtt azt is megcsinálni. A sugárút egyébként tudatosan készült nyolc méter szélesre: a Lenin körútnak ugyanis korlátozott a „fogadókapacitása”, ahogy mondani szokták: ennyi és nem több. De ha már ennél a kereszteződésnél tartunk, hadd kérdezzek én is valamit: arról volt szó korábban, hogy jó lesz majd a rakparti út a Lenin körút tehermentesítésére, a várost észak—déli irányban keresztező forgalom levezetésére. S most látjuk, csak azt a néhány célforgalmi járművet engedik le a rakpartira a táblák, ameddig az úszóházak vendégeit viszik. Vajon miért? (A közlekedéssel hivatásszerűen foglalkozó kérdése.)

„A két körút közti sugárúti szakasról kitiltottak bennünket, kerékpárosokat, záróvonalat festettek fel, s tilos az előzés. Ám a sugárút külső szakaszán csak az út szélét jelző vonal — ha látszik —, meg a gyalogos-átkelőhelyeket előre jelző burkolati jelek ösztönzik a gépjárművezetőket arra, hogy jobban vigyázzanak a gyalogosokra, biciklizőkre. Miért, még mi kellene? — kérdezhetnék most. Hát kerékpárút! Mióta sí-

runk már, hogy fektessenek a fasorba betonlapokat, jó az nekünk, biztonságosabb, de hiába. Csak lenne egyszer valaki, aki megmagyarázná, miért nem engedélyezik? Erzem sokszor, a hátam közepével is, hogy ha a Nagykörútról balra kanyarodok Váshely felé, sok kocsi bent ragad mögöttem a kereszteződésben, mert időközben sárgára, pirosra vált a lámpa. Aztán még ott a megálló is, a kerületi hivatal előtt. Vagy udvariasan kiengedik a buszt, vagy szemrebbenés nélkül várakoztatnak száz utast a személygépkocsikban ülő néhány miatt. Nem tudom hogy vészeliük át a — mint hallom, napokon belül megkezdődő — átépítést, a részleges útlezárást?” (Egy kerékpáros meditációjából.)

— Úgy érzem én, pénzügyi akadály lehet annak, hogy a József Attila sugárút, meg a Rózsa és Retek utca kereszteződését csak nem építik át, pedig már mióta halljuk, hogy a két „elcsúsztatott” torkolatot egy szintbe kellene hozni. Hányfelé kell annak figyelnie, aki az Északi városrészről Tarjánba akar jutni járművel, s pont ezen a helyen! Villamosra, gyalogosra, balról jövőre, jobbról felbukkanóra, aztán arra, hogy pár méter alatt a sugárút „elméleti két sávja” közül a külsőben kapjon helyet, s befordulhasson a Retek utcába... A következő sarkon, a Tarján szélénél — ki találta ki ezt a lehetetlen utcanevet? — már jobb a helyzet, a gyalogoslámpa a zeb-rán áthaladókon kívül a járművezetőket is kordában tartja. Erdekese, a gyerekek hamarabb megtanulták a kezelést, sok felnőtt látok, akik a lámpától magától várják, hogy zöldet adjon.

A lámpa egyébként szükséges volt. Legfeljebb a fázisidők miatt szállnék vitába, mert minek kell várniuk a gyalogosoknak még jó néhány másodpercet az áthaladásra, ha a járművek már tiloslat kaptak? Ezen igazítani kéne. (A közlekedő ember józanságával megáldott gyalogos észleléséből.)

Már jó hónapja, hogy kérték a módosítást a debreceni kivitelezőtől. Válasz sehol. Ez is hozzátartozik a 47-es lélektanához? Debrecenből is a 47-es úton kellene érkeznie a feleletnek, s a módosított programnak!

A 47-es út lélektanának jellemzésére érdemes lenne még idézni a közlekedésbiztonsági tanács elemző és értékelő szakbizottságának ajánlásait a sebességkorlátozásokról, a lassú járművek részleges kitiltásáról, a balesetek okairól. Ám pontosabb képet alkothat azonban az ember, ha figyelmesen, a forgalomhoz rugalmasan alkalmazkodva halad, biciklizik, motorozik, autózik végig az úton. Szegedről Váshelyre ma már nem lehet úgy eljutni, hogy csak a közvetlenül előtte s mögötte haladóra ügyel a vezető. Az előzés, kanyarodás egyébként is meglehetősen összetett műveletsora bővül: fel kell készülni arra is, hogy valaki türelmet vesztes kiugrik a sorból, hirtelen fékezésre készíti a partnereket, megáll az úttestről le sem húzódva, száguldasba fog, vagy éppen váratlanul „tötyögni” kezd. A 47-es úton bekövetkezett balesetek egy része magatartásbeli okokra vezethető vissza: a körülményekhez való türelmes alkalmazkodás hiányára, agresszivitásra, az erősebb kétes fölényérzetre. S ezek a térképről nem olvashatók le.

PÁLFY KATALIN